תלמוד ירושלמי · מפרשים · שערי תורת ארץ ישראל · סדר נשים

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי נדרים

רבי זאב וולף רבינוביץ'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שערי תורת ארץ ישראל על תלמוד ירושלמי נדרים

רבי זאב וולף רבינוביץ'

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שערי-תורת-ארץ-ישראל-על-תלמוד-ירושלמי-נדרים/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ב 5
הלכה ג 5
הלכה ד 5
פרק ב 6
הלכה ב 6
הלכה ג 6
הלכה ד 6
פרק ג 6
הלכה א 6
הלכה ב 7
הלכה ד 7
הלכה ה 7
הלכה ז 8
הלכה ח 8
פרק ד 8
הלכה ב 8
הלכה ג 8
הלכה י 8
פרק ה 9
הלכה א 9
הלכה ג 9
הלכה ד 9
הלכה ה 10
הלכה ו 10
פרק ו 10
הלכה ב 10
הלכה ג 10
הלכה ד 10
הלכה ח 11
הלכה ט 12
הלכה יא 12
פרק ז 12
הלכה א 12
הלכה ג 12
הלכה ח 12
פרק ח 13
הלכה א 13
הלכה ב 13
הלכה ד 13
הלכה ו 14
הלכה ז 14
הלכה ט 14
פרק ט 15
הלכה א 15
הלכה ב 15
פרק י 15
הלכה א 15
הלכה ז 16
הלכה ח 16
פרק יא 17
הלכה א 17
הלכה ב 17
הלכה ג 18
הלכה ד 18
הלכה ז 18
הלכה ט 18
הלכה י 19
הלכה יב 19

פרק א

הלכה א

אף נדר שנאמר כאן כינוי חרמין כחרמין. — פי' דכתיב (במדבר כ"א ב') וידר ישראל נדר וגו' והחרמתי את עריהם.

מיכן ואילך במייחל שבועות על האיסרין כו'. — צ"ל: מיכן ואילך כמייחל שבועות על האסורין ואין שבועות חלות על האסורין (כן העתיק בר"נ דף ל"ח ע"א).

ר' יוסי פתר לאסור אסר הרי הוא עלי אסור כו'. — צ"ל: ר' יוסי פתר כולה באיסור, אסור הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי אסור אסור, שבועה הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי שבועה אסור א"ר יודן בנדרים אסור ובשבועות מותר, אסור הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי אסור אסור, שבועה הרי הוא עלי מותר, הרי הוא עלי שבועה מותר א"ר מנא אסור הרי הוא עלי מותר, הרי הוא עלי אסור אסור שבועה הרי הוא עלי אסור, הרי הוא עלי שבועה מותר (כגירסא זו נראה בהלכות נדרים לרמב"ן פ"ב. וביאור זה דר' יוסי סבר שבין נדר שאמר בלשון שבועה ובין שבועה שאמר בלשון נדר ובכל אופן דיבור אסור, ור' יודן סבר שאם אוסר החפץ עליו בשבועה ה"ז מותר מפני שזה לשון נדר ובאיסור אסור בין שמקדים איסור לחפץ ובין שמקדים חפץ לאיסור, ור' מנא סבר דבנדר צריך להקדים החפץ תחלה ובשבועה צריך להקדים השבועה תחלה ואם החליף מותר, וע' בפירוש המיוחס להריטב"א שם).

הדא אמרה שהרשעים מתנדבין מכיון שהתנדב כו'. — צ"ל: הדא אמרה שהרשעים אינן מתנדבין (פי' בתמיה וכי אין הרשע מפריש לפעמים נדבה) מכיון שהתנדב אין זה רשע (פי' שלאותו דבר הוא צדיק, ובתוספתא פ"א כנדבת רשעים לא אמר כלום שאין רשעים מתנדבין).

טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם טוב מזה ומזה שלא תדור ר"מ אומר כו'. — צ"ל: טוב מזה ומזה שלא תדור כיצד הוא עושה על נדבה מביא כבשתו לעזרה ואומר ה"ז עולה (כל זה איתא לפנינו למטה ושייך כאן, וכעין זה בתוספתא חולין פ"ב ובויקרא רבה פל"ז) ר"מ אומר טוב כו' ושלמו לאלקיכם ר' אבין אמר כו'.

הדא אמרה שהכשרים נודרין ומכיון שנדר כו'. — צ"ל: הדא אמרה שהכשרים אינן נודרין (פי' בתמיה) מכיון שנדר אין זה כשר (פי' לאותו דבר).

לא אכלתי אשם נזיר אלא אחד. — פי' אשם נזיר טמא שהרי אין אשם אלא בנזיר טמא, ונשתבש הק"ע שכתב דמירושלמי משמע אפי' אשם נזיד טהור ודלא כבבלי ט' ב'.

ר' מנא בעי למה לי כשמעון הצדיק אפי' כר"ש לא אכל כו'. — צ"ל: ר' מנא בעי אפי' תימר שמעון הצדיק כר"ש לא אכל כו'.

הלכה ב

א"ר יושוע בן חנניה אילו אמר נכסי מותרין כו'. — צ"ל: א"ר יושוע בן חננאל אילו כו' (וכעין זה במגילה פ"א הי"א דף ע"א ע"ג ר' יושע בריה דרב חננאל אמר צריך לכתוב ה"א כו').

הלכה ג

לא חולין לא אוכל לך כו'. — צ"ל: לא חולין שאוכל לך כו' (וכן צ"ל בסדר המשנה שלמעלה וכ"ה בבבלי) הא מה דנא אכיל (פי' בא לומר שנתכוין בדבריו שזה שיאכל לא יהיה חולין אלא קרבן).

כשר ודכי מטהור וטמא לא כשר ולא דכי כו'. — צ"ל: כשר ודכי כטהור וטמא (פי' שאם אמר כשר או דכי דינו כאומר טהור ואסור ונוסף "וטמא" מאשגרת לישנא) לא טהור לא טמא (פי' אם אמר אחד מהן) כלא כשר ולא דכי (פי' ואסור) פיגול לא שנייה כו' (וע' בבלי י"ב א' בר"נ ד"ה והא).

על דעתין דרבנין דתמן ניתני כעזרה א"ר אבין כו'. — יש להחליף ולתקן וכצ"ל: על דעתיה דרשב"ל ניתני כדיכרא (פי' תרגום איל "דיכרא" ותרגום כבש "אימרא" ואיל הוא בן שתי שנים וכבש בן שנה) א"ר אבון על דעתיה דר' יוחנן ניתני כל קרבנות המזבח א"ר יוסי בר"ב על דעתין דרבנין דתמן ניתני כדישון מזבח הפנימי והמנורה (פי' דבמעילה פ"ג מ"א שנינו דוולד חטאת לא נהנין ולא מועלין ועוד שם במ"ד דישון מזבח הפנימי והמנורה לא נהנין ולא מועלין).

ככתוב בה כו' כקרבנות הכתובין בה אית תניי תני בתורה ובכתוב בה ה"ז מותר. — חסר בינתיים וכצ"ל: כקרבנות הכתובין בה בתורה ובכתוב בה ה"ז אסור (כ"ה בתוספתא פ"א ובבלי י"ד ב') אית תניי תני בתורה ובכתוב בה ה"ז מותר.

הלכה ד

חליל החליל לחליל בחליל בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר כו'. — צ"ל: חולין החולין לחולין כחולין בין שאוכל לך בין שלא אוכל לך מותר לא חולין שאוכל לך אסור לא חולין לא אוכל לך מותר (כ"ה בבבלי י"א ב' וכן יש לתקן בתוספתא פ"א ע"ש).

גדר עמו בתנור עד כמה הוא אסור כו'. — צ"ל: גדל עמו בתנור כו' (כעין זה במו"ק פ"א ה"ט: ובלבד שלא יגדרנו בתחילה, ותיקנו המפרשים "ובלבד שלא יגדלנו").

פרק ב

הלכה ב

ולמה לא תנינן שבועה שלא אוכל לך מותר כו'. — צ"ל: ולמה לא תנינן שבועה שאני אוכל לך אסור (פי' דבשבועה ג"ז אסור) אלא בגין דתנינן חומר בשבועות מבנדרים (פי' דשנינו כאן דברים דשבועות חמורות בהן מנדרים בלבד) וסברנן מימר קרבן שאני אוכל דברי חכמים (פי' דפליגי על ר' יהודה לעיל פ"א מ"ד וסברי באומר קרבן שאני אוכל לך אסור ולפנינו הנוסח שם "שאיני אוכל לך" וצ"ל "שאני אוכל לך" וכנוסח המשנה בבבלי שם) אסור.

הלכה ג

שבועה שלא אוכל ככר זו וחזר ואמר שנים אילו (פי' אותה ככר שכבר נשבע עליה ועוד ככר אחת מהחמש שתיהן יחד) כו' ואכל את כולם (כצ"ל כק"ע ודלא כפ"מ).

מסתברא כאחוי דחיפה באחריתא ודחיפה בקדמייתא. — פי' שבשתיהן אינו חייב אלא אחת מפני שאף באופן האחרון הוא כמיחל שבועה על האיסור דאע"ג שאם אכל ארבע פטור מ"מ הרי איסור קבוע עליהן ואינו נפטר אלא מפני שעדיין לא אכל כל השיעור, וע' בבלי שבועות כ"ג ב' תוד"ה דמוקי.

הלכה ד

ויידא אמרה דא דמר רחב"א הנוטל זתים כו'. — צ"ל: ויידא אמרה דא אמר רחב"א מן הדא דתנינן תמן הנוטל זתים כו'.

חד תניי הוא כמאן דמר סתם חרמין לבדק הבית כו'. — צ"ל: כמ"ד סתם חרמין לכהנים ברם כמ"ד סתם חרמין לבדק הבית אם היו מכירין בגליל אפי' סתמן אסור ר' יוסי בשם ר' הילא כו'.

פרק ג

הלכה א

תלמידוי דר' חייה בר לילייני א"ר יודן שאילו היה אומר כו'. — צ"ל: תלמידוי דר"ח ב"ל אמר ר' יודן שאל (וכעין זה בנזיר פ"ה ה"ה דף נ"ד סוע"א) היה זה אומר בסלע וזה אומר בשקל ורוצה ליתן לו בשלשה מאחר שביטל דינר אחד אצל זה יבטל עוד דינר אחד אצלו ויתן לו בשנים (וע' בבלי כ"א א' ר"נ ד"ה "שניהם" מחלוקת בדין זה).

תני ר' חנניה קומי ר' מנא והא כתיב כי את אשר ישנו פה כו'. — צ"ל: קומי ר' מנא דכתיב כי את אשר ישנו פה כו' (פי' ומכאן שאין תניין בשבועות).

הלכה ב

איפשר שלא עבר בה כעולי מצרים אלא כן אנן קיימין בראייה אחת כו'. — צ"ל: איפשר (פי' "איפשר" ביו"ד אחר האל"ף הוא בלשון ירושלמי מקוצר מן "אי אפשר" ע' מ"ש בחגיגה פ"ג ה"א, עמ' 324) שעבר בה כעולי מצרים (פי' בתמיה) והא דיקליטיאנוס מלכא כו' (ומה שבינתיים מיותר ונכפל משורה דלמטה וע' שבועות פ"ג ה"ח).

שינה בו בפני שנים והשליכו לים בו משום שבועת שוא כו'. —צ"ל: שינה בו בפני שנים ואחד בסוף העולם מכירו והשליכו לים והתרו בו משום שבועת שוא כו' (פי' שאילו לא השליכו לים והתרו בו משום שבועת שקר אף לר' יוחנן אינו לוקה דהא אפשר שיבוא פלוני מסוף העולם והוא מצטרף עם השנים ותעשה שבועת שוא וכיון שהשליכו לים אין כאן אלא שנים ולוקה לר' יוחנן משום שבועת שקר).

ששגגת שבועות אסורה ושגגת נדרים מותרת. — כעין זה בתוספתא נזיר סופ"א חומר בשבועות ששגגת שבועה אסורה ושגגת נזירות מותרת ע"כ. וביאור זה דהאומר שבועה שלא אוכל בשר היום אם אכלתי ירק היום ונזכר שאכל ירק ה"ז אסור בבשר משא"כ בנדרים ונזירות והיינו דוקא בשגה בדבר של עצמו, אבל אם שגה בדבר של אחר מותר אף בשבועה כגון שאמר שבועה שאיני מהנה לאשתי שגנבה את כיסי והכתה את בני ואח"כ נודע לו שלא גנבה ושלא הכתה ה"ז מותר להנותה שאין זה שגגה אלא טעות; ולפ"ז יש להתאים את הירושלמי והתוספתא עם הבבלי כ"ה ב' דשבועות שגגות מותרות וע' בר"נ שם.

ר"ש בר לקיש בעא קומי ר' בא ר' עקיבה להוסיף על דברי ב"ה. — צ"ל: רשב"ל בעא קומי רבי יוחנן מה בא ר' עקיבה כו'.

הלכה ד

להרגין בהרגין. — צ"ל: מהו להורגין בחורגין (כ"ה בתמים דעים סי' נ"ט בשם הראב"ד וכתב דבא לפרש מה היא המלה כי נסתפקו עליה בין ח' לה' או שמא בין ד' לר' וכן מצאתי בתוספתא לחרגין ע"כ, ולפנינו בתוספתא פ"ב הנוסח "להרגין").

הלכה ה

טלית זו קרבן אם אינה נשרפת ונקרעה. — צ"ל: אם אינה נשרפת וניצולו (פי' אשתיהן על קציעות וטלית).

הלכה ז

ועתה שני בניך הנולדים לך וכבר נולדו כו'. — מבואר מירושלמי כאן דלר"מ ענין "הנולדים" שכבר נולדו, אבל שיטת הבבלי ל' ב' היא מוחלפת שענין "הנולדים" לר"מ היינו שעתידין להוולד וע' בנימוקי יוסף על הלכות רמב"ן שם.

הלכה ח

עתיד עשו הרשע לעטוף כו'. — רומז על מה שדרש ר' שמלאי (בבלי ע"ז ב' ב') שלעתיד לבא יאמרו הרומיים שכל מה שעשו לא עשו אלא בשביל ישראל שיעסקו בתורה והקב"ה יאמר להם שכל מה שעשו בשביל עצמן עשו ע"ש, ומשום יראת הרומיים בא"י כתבו ברמז.

פרק ד

הלכה ב

[השלמות: **ר' אבין בעי דהוה רביה**. פי' וכי היה ר' יוחנן רבו של רב שאתה אומר ולא שמע.]

הלכה ג

המתקן פירותיו של חבירו שלא מדעתו כו'. — פי' שמותר להפריש משלו על של חבירו שלא מדעת בעל הפירות (וע' בבלי ל"ו ב' דהיא בעייא דלא אפשטא), והא דתנן "ותורם את תרומתו ומעשרותיו מדעתו" מפרש הירושלמי משלו על של בעל הפירות ולדעתו של תורם דאי מדעתו של בעל הפירות הא קמהני ליה (וכדאיתא בבבלי שם) והיינו דאמרינן מתניתא פליגא על רשב"ל כו'. —

כתיב ראה למדתי אתכם חוקים ומשפטים מה אני בחנם כו'. — בתשב"ץ לתלמיד מהר"ם סימן תקכ"ה העתיק בלשון משונה בשם ירושלמי דנדרים: אלה המצות אשר צוה ה' וגו' מה אני בחנם אף אתם בחנם יכול אף שכר מלמדים ושכר סופרים ת"ל ראה למדתי אתכם חקים ומשפטים חקים ומשפטים בחנם אבל לא שכר מלמדים ושכר סופרים (וע' מ"ש בסוף פיאה).

הלכה י

דברי ר' יוסי כנותן מתנה לעשרה וזה אחד מהן. — פי' כמו דשם המודר אסור בחלק שיש לו במתנה זו ה"נ מאחר שזה מפקיר בפניו בלבד ואין שם אחרים כאלו נתן לו במתנה ואסור.

[השלמות: **הדא אמרה הבקר כר' יוסי וחייב במעשרות** (פי' דכל זמן שלא חזר בו ה"ז הבקר וכשחזר בו ה"ל כאלו לא הבקירו וחייב במעשרות) מה אמר **הבקר** (פי' וכי אמר ר' יוסי דזה שזכה בו כזוכה מן ההבקר) לא מתנה (פי' כר' ינאי שאמר דה"ל כנותן מתנה).]

פרק ה

הלכה א

לא צורכא דלא התנו ביניהן ע"מ לוותר מה אמר בה ראב"י. — צ"ל: לא צורכא דלא (פי' כמו אלא וכן הרבה בירושלמי כזה) התנו ביניהן ע"מ שלא לוותר מה אמר כו'.

[השלמות: **אם היתה חצר חלוקה פסיפס אף רבנן מודיי כו'**. —צ"ל : אף ראב"י מודי (פי' דאסור ליכנס לחלקו של חבירו דה"ל כאלו כבר חלקו ביניהם) עמד אחד מהן ומכר את חלקו אף **רבנן מודיי** (פי' שמותרין שניהן ליכנס לחצר שלא נדרו ליהנות אלא זה מזה וזה מזה וכבר מכר אחד את שלו לכך מותרין שניהן זה שקנה וזה שלא מכר ליכנס בחצר זה).]

שניהן אסורין מלהעמיד ריחיים כו' תרנגולים נצרכה לראב"י. — צ"ל: תרנגולים למי נצרכה לראב"י.

ודא את אמר חוץ מן הכביסה בחצר בכל החצר ברם בד' אמות דחבריה כו'. — חסר כאן וכצ"ל: ודא דאת אמר חוץ מן הכביסה בכל החצר ברם בד' אמות דנפשיה ממחי הוא בידיה ודא דתימר בכל השותפין מעכבין זה את זה בחצר בכל החצר ברם בד' אמות דחבריה לא מצי מימחי בידיה (פי' אף במקום שהאנשים מכבסין) אם היה המקום כו' (כ"ה בב"ב פ"א ה"ז).

הלכה ג

ר' ירמיה ור' יוסי תריהון אמרין קונם הניית נכסי אילו עלי בחיים ובמותי מכיון כו'. — צ"ל: קונם הניית נכסי אילו עליך מכיון שאמר אילו כו' (פי' וזה דין בפני עצמו).

הלכה ד

ריב"ל אמר מפני החשד ואתיין אילין פלוגוותא כו'. — יש להחליף הגירסא וכצ"ל: ריב"ל אמר מפני החשד אית תניי תני צריך לפרוט את הנדר אית תניי תני אינו צריך לפרוט את הנדר ואתיין אילין פלוגוותא כאילין פלוגוותא כו' אינו צריך לפרוט את החטא חד בר נש נדר כו'.

הלכה ה

מהו ולא עוד בס"ת של יחיד קידש כו'. — צ"ל: מהו ולא עוד בס"ת של רבים קידש אמר לון אינה מקודשת (פי' מפני שאין ליחיד חלק מבורר בה) אתא מימר לך אפי' בס"ת של יחיד קידש אינה מקודשת (פי' ואין זה בס"ת שלו שהיא כנכסיו ע' ביכורים פ"ג ה"ז וע"כ שקידש בס"ת של חבירו והיינו דפריך) והיינו ולא עוד (פי' דהא כ"ש היא דהרי אין לו בס"ת של חבירו שום חלק כל עיקר) אלא בס"ת של יחיד קידש ולא עוד (ונשמט מן "ולא עוד" עד "ולא עוד") אתא מימר לך אפי' בס"ת של רבים קידש אינה מקודשת.

הלכה ו

שהיתה בהערמה שאינה שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה. — צ"ל: שאינה שאם הקדישה תהא מקודשת אינה מתנה (כן העתיק בר"נ בבלי מ"ח א').

פרק ו

הלכה ב

מה אית לך כגון החל מן נוניה. — כל זה אינו שייך כאן רק למטה סוף הלכה זו עלה דתנן במ"ג "כבוש שאיני טועם אסור בכל הכבושין" וע"ז אמרו ש"כל" בא לרבות לאיסור אפי' ציר של דגים כבושים.

הלכה ג

דגה שאיני טועם אינו אסור אלא בכלביד. — בפירוש הקצר כאן העתיק "בכלכית" וכ"ה בהלכות נדרים לרמב"ן ובביאור המיוחס לריטב"א שם.

רבי אמר ר' זעירה בעי ולית הדא פליגא על ר' יוחנן כו'. —צ"ל: דבי ירמיה אמר ר"ז בעי כו' (וכ"ה למעלה בעמוד זה שורה ב').

הלכה ד

על דעתיה דר' יוסי הנודר מן היין מותר ביין מבושל. — העיקר כגירסת פ"מ "אסור ביין מבושל", וכ"ה ברא"ש פ"ו סי' ג' וכ"כ הב"י יו"ד סרי"ז בשם ירושלמי כ"י.

וכל שאין לו מתירין כגון תרומה וחלה וערלה וכה"כ נתנו להן חכמים שיעור מין במינו כ"ש כו'. — יש להחליף ולתקן וכצ"ל: נתנו להן חכמים שיעור בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם (כ"ה ברא"ש פ"ו סי' ג') ודא מתניתא עביד לון (פי' לתרומה) כדבר שיש לו מתירין דת"ת גידולי תרומה תרומה כו' (כל זה איתא לפנינו למטה) והביכורין גידוליהן חולין גידולי הקדש ומע"ש חולין ופודה אותן בזמן זרען ותני עלה בד"א (פי' דגידולי גידולי תרומה הן חולין כן מוכח בתרומות פ"ט ה"ה וכן פירש הר"ש שם) בדבר שזרעו

כלה אבל בדבר שאין זרעו כלה גידולי גידולין אסורין (פי' אע"פ שאין בהן נותן טעם מן התרומה מפני שאנו עושין את התרומה כדבר שיש לו מתירין) חומר הוא בגידולין (פי' אע"פ שאין תרומה כדבר שיש לו מתירין מ"מ החמירו בגידולין יותר מבתערובות) כו' מעלין את האיסור אילין נדרין מה את עביד לון כדבר שיש לו מתירין או כדבר שאין לו מתירין מסתברא מיעבדינון כדבר שיש לו מתירין דתני (אין זה משנה ולכך צ"ל "דתני") שהזקן עוקר את הנדר מעיקרו רופא אינו מרפא אלא מיכן ולהבא ודא מתניתא עבד לון כדבר שאין לו מתירין דתנינן שהנודר בחצי שנה אחד אם יש בו בנ"ט ה"ז אסור תיפתר מין בשאינו מינו הא מין במינו כדבר שיש לו מתירין (כעין זה העתיק בהלכות רמב"ן ע"ש וכן ברא"ש שם).

הלכה ח

אבל במקום שקורין לקפלוטות כרישין לא בדא לכן צריכא כו'. — צ"ל: אבל במקום שקורין לקפלוטות כרישין לא בדא. תני (תוספתא סופ"ג) מן הקפלוטות מותר בכרישין לכן צריכא אפי' במקום שקורין לקפלוטות כרישין, מן הירק מותר בירקות שדה (ומה שבינתיים מיותר).

הדא דאת אמר עד שלא התיר רבי להביא ירקות מחו"ל לארץ כו'. — צ"ל: עד שלא התירו רבותינו להביא ירקות מחו"ל לארץ אבל משהתירו רבותינו להביא כו' (ע' מ"ש בשביעית פ"ו ה"ד, עמ' 72).

ארשב"ג כן היינו נוהגין ביבנה והתני קידשוהו בראשון כו'. — ע' מ"ש בהגהותי שביעית פ"י ה"ב (עמ' 78).

שלח ליה רבי תלת איגרן גבי ר' יצחק ור' נתן כו'. — לפי סדר הדורות אין לומר דרבי דהכא הוא ר' יהודה הנשיא בנו של רשב"ג ולפיכך כתב ביוחסין מאמר א' סדר תנאים סוף אות ח' דרבי דהכא הוא ר' גמליאל, ואין זה מחוור שהרי מבואר כאן דכשיצא חנינא בן אחי ר' יהושע הניח בא"י גדיים ובזמנו של ר"ג היו בא"י חכמים רבים וגדולים שר' אליעזר ור' יהושע היו חיים עדיין שר"ג נפטר לפניהם כמבואר במו"ק פ"ג ה"ה (דף פ"ג רע"א), ולכן נראה דרבי דהכא היינו רשב"ג (ע' רה"ש פ"ב ה"א [עמ' 275] שהוכחתי דלכל נשיא בא"י היו קורין "רבי" סתם).

וענין "תלת איגרן גבי ר' יצחק ור' נתן" היינו שרבי שלח אנשים עם מכתבים אל ר' יצחק ור' נתן שהיו בבבל שכפי הנודע היה מוצאו של ר' נתן מבבל ואחר זמן עלה לא"י וגם ר' יצחק חבירו היה בבבל וכ"ה דעת יוחסין שם, ושמות השלוחים לא נזכרו כאן ונתפרשו בבבלי (ברכות ס"ג א'); וזה שלא כהמפרשים כאן וסה"ד ערך חנניה בן אחי ר' יהושע

שפירשו דר' יצחק ור' נתן היו השלוחים. שוב מצאתי בספר דורות הראשונים ח"ב עמוד ק' שגם הוא הסכים דרבי דכאן הוא רשב"ג ושהאגרות נשלחו לר' יצחק ור' נתן לבבל ומסייע לזה מסנהדרין פ"ב ה"א "שלח ר' יוחנן גבי רשב"ל" (אבל מה שהוסיף להגיה כאן "שלחו ליה תלת איגרין" הוא ללא צורך).

הלכה ט

מן המקפה אסור בשום והוא שיהא רובן שום (פי' באו לפרש דברי ר' יוסי שאמר הנודר מן המקפה מותר בשום שאין זה אלא ברובן שום) הכא את מהלך אחר הטעם (פי' דתנן במשנה ט' "הנודר מן הבשר מותר ברוטב ובקיפה ר' יוסי אוסר" כגירסת ר"נ נ"ב א' ד"ה מותר וכן בנימוקי יוסף שם, והרי שר' יוסי אוסר את הרוטב שיש בו טעם בשר) וכא את מהלך אחר הרוב (פי' שר' יוסי מתיר כאן את השום אם יש בו רוב אף שיש בו טעם מקפה).

הלכה יא

קונם גריס שאיני טועם אסור לכוס ומותר במקפה כו'. — צ"ל: קונם גריס שאיני טועם מותר לכוס ואסור במקפה גריסים שאיני טועם מותר במקפה ואסור לכוס. חטה שאיני טועם מותר לכוס ואסור בפת חטים שאיני טועם מותר בפת ואסור לכוס (וכעין זה בבלי סופ"ו ותוספתא סופ"ג, אלא שיש שם ט"ס ע"ש).

פרק ז

הלכה א

[השלמות: **ר' יודא בר צרדייה**. ע' שביעית ספ"ב [ל"ד רע"ב] וצ"ל כאן: ר' יונה בוצרייא.]

הלכה ג

כיני מתניתא טען והזיע ואמר קונם צמר ופשתן עולין עלי אסור ללבוש ומותר להפשיל לאחריו. — צ"ל: עולין עלי מותר ללבוש ואסור להפשילן לאחריו (פי' ולא גרסינן במשנה "והיה ריחו קשה" שהרי אין זה שייך בצמר אלא בפשתן בלבד שאין ריח של צמר קשה וע' בבלי נ"ה ב' ותוספתא פ"ד).

הלכה ח

כיני מתניתא מה שאת עושה עד הפסח איני אוכל כו'. — צ"ל: כיני מתניתא מה שאת עושה איני אוכל עד הפסח מה שאת עושה איני מתכסה עד הפסח: הלכה יו"ד. מה שאת עושה כו' כיני מתניתא מה שאת עושה עד הפסח איני אוכל מה שאת עושה עד

הפסח איני מתכסה: הלכה י"א. שאת נהנית לי כו' ואסורה ליהנות ממנו מכבר שמא תלך קודם הפסח ונמצאת כו'.

פרק ח

הלכה א

לית אורחא דבר נשא מימר לחבריה ברומשא לא טעמית כו'. — צ"ל: לית אורחא דבר נשא בעיי מימר לחבריה בצפרא לא טעמית כלום רמשית (פי' בלילה שלפניו) ואמר אתמול (פי' שדרך בני אדם לקרוא לילה שלפני יום זה אתמול כאלו הלילה שעבר שייך ליום שלפניו וה"נ יהא אסור משתחשך כל אותו לילה לפי לשון בני אדם) ואמור דבתרה והיא פליגא יום אחד שבת אחת חדש אחד שנה אחת שבוע אחד אסור מיום ליום כמאן דמר הלכו בנדרים אחר לשון בני אדם (פי' שהן קורין יום אחד מעל"ע וכן שבת אחת והשאר) ברם כמ"ד הלכו בנדרים אחר לשון תורה יהא מותר משתחשך (פי' שבלשון תורה יום אחד הוא עד שתחשך כדכתיב ויקרא כ"ב כ"ח ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, ומוכרח דמשנתנו אתיא כמ"ד הולכין אחר לשון בני אדם) א"ר יונה בוצרייא כן אורחיה דבר נשא מימר לחבריה סובר לי הדין יומא (פי' המתן לי יום זה והוא מתכוין עד שתחשך ויום זה הוא כמו "היום" והרי שגם בלשון בני אדם לשון "היום" הוא עד שתחשך ולפ"ז אתיא רישא נמי כמ"ד הלכו בנדרים אחר לשון בני אדם) תמן תנינן כו' (ומה שבינתיים כפול ומיותר).

ר' חנניה ור' יוחנן תריהון אמרין בטלה מג"ת. — צ"ל: ר' חנניה ור' יונתן תריהון כו' (וכ"ה בתענית פ"ב הי"ג ומגילה פ"א ה"ו ומוכרח שהרי ר' יוחנן חולק ע"ז למטה).

הלכה ב

לשון ניותי הוא עד לפני הפסח א"ר אבין כו'. — צ"ל: עד לפני הפסח עד דמפני פיסחא (פי' עד שיצא הפסח) א"ר אבין כו'.

הלכה ד

נישמעינה מן הדא עד שיקפלו המקצועות איית לך מימר מקצועות תאנים כו'. — צ"ל איית לך מימר מקצועות ענבים (פי' שאין דרך לעשות מענבים עיגולים ואין צריכין למקצועות שהן סכינין המיוחדים למלאכת עיגולי תאנים ע' ר"נ במשנה זו וערוך ערך מקצוע) לא מקצועות תאנים ועוד מן הדא חד טעין צימוקין כו' אין כל א"י עושה משאוי אחד צימוקין (פי' ולשון זה משמע שאין בכל א"י כל כך צימוקין ולכן פריך) ואין כל א"י עושה משאוי אחד צימוקין (וכ"ה בדמאי פ"ב ה"א וכאן נשמט מן "צימוקין" עד

"צימוקין") אלא כן א"ל אין מקום בא"י עושה משאוי אחד צימוקין (פי' שאין מקום בא"י שעושין עיגולין מצימוקין כמו עיגולין שבמשאוי זו).

מה דהוא קרייא בדרום היא מתניתא בגליל. — פי' שבדרום שהיא ארץ יהודה (כדמוכח בסוף הוריות, ובכלל יהודה גם ארץ בנימין כנודע) היו בהן מקומות יפים לחטין ומקומות יפים לשעורין אבל בגליל היו זורעים רק חטין כי ארצם יפה לחטין ולא לשעורין. ובתנחומא פ' ויחי סי' ט"ז: לפי שחלק להם את הארץ ונתן ליהודה ארץ שהיא עושה שעורים ולבנימין ארץ שהיא עושה חטים ע"כ, ובספר לקח טוב פ' ויחי מ"ט כ"ח הנוסח ונתן ליהודה שעורים ולנפתלי חטים ע"כ, וגם נוסחא זו נכונה שחלקו של נפתלי היא בגליל וכמו שנתבאר. וע' מנחות פ"ח מ"א "מכמש וזנוחא אלפא לסולת" ומכמש היא מערי בנימין בנחמיה י"א ל"א וע' מ"ש בכתובות פ"ה הי"א (עמ' 387).

הלכה ו

הדא אמרה ניסן רה"ש לנדרים תשרי רה"ש לנדרים. — צ"ל: ניסן רה"ש לנדרים ואפי' תימר תשרי רה"ש לנדרים.

הלכה ז

רבי אומר סתמין כמ"ד מפני כבודי כו'. — צ"ל: רבי מאיר אומר סתמן כמי שזה אומר מפני כבודי וזה אומר מפני כבודי ורבנין אמרין כו' (כן העתיק ר"נ כ"ד א' ד"ה כלום).

הלכה ט

הדא אמרה ההן דמשבע לחבריה דלא ייכול ההן אוכל וההן עבר. — צ"ל: ההן דמדיר לחבריה (פי' דאילו משביע את חבירו והלה לא ענה אמן אין שבועה חלה עליו כל עיקר ואם ענה אמן ה"ז כאלו נשבע בעצמו ומאי קמ"ל פשיטא דהאוכל עובר) דלא ייכול ההן דאכיל ההן עבר (פי' דהמודר שאכל הוא שעובר אבל המדיר אינו עובר אע"פ שהוא האכיל למודר ומוכיחין כן מדתנן במשנה י"ב במדיר בת אחותו וגרושתו שלא תהנה ממנו שמותרות ליהנות לו, ומדשנה ההיתר עליהן ש"מ שאם היה חל הנדר לאוסרן בהנאה ממנו הן היו עוברות אם נהגו ממנו ולא הנודר שאילו הוא היה העובר כדי ללקות ליתני רבותא שהוא מותר ליהנות להן, וע' בבלי ט"ו א' ר"נ ד"ה "הלכה" שגם דעתו כן הוא ושהרמב"ם פ"י הי"ב מנדרים חולק ואומר שהמדיר שההנה הוא שלוקה ולא הנהנה שהרי לא נדר ולא אמר כלום).

פרק ט

הלכה א

והיינו כבוד המקום (פי' וכי במצות שאדם עושה הוא מכבד את המקום בתמיה) משמע ליה (ד)לנפשיה הוא מהני (פי' זה ששומע למצות המקום הוא מהנה לעצמו שנוטל שכר).

ר' יוחנן פתח ותהי ואילולי דו תהא דו אתי כו'. — צ"ל: ר' יוחנן פתח בתהות (פי' שפתח בחרטה כמו שמבאר) אילולי דו ידעת דתהיה נודר הוות (פי' ששאל לנודר כשנדרת תחלה אם היית יודע שלאחר זמן תתחרט על נדר זה היית נודרן ואם אמר לא הייתי נודר ה"ז פתח להתיר לו את נדרו וזה הוא עניין "פותחין בחרטה" בבבלי ע"ז ב', וכ"ה דעת ר' האי גאון בתשובה שכתבה הרשב"א בחדושיו כ"א ב', וכ"ה דעת ר"י מיגאש בתשובותיו סי' ע"ח והיינו דפרכינן עלה) ותהות לא כנולד הוא (פי' דחרטה עצמה היא הפתח כמו שביארנו ואין פותחין בנולד).

כהדא ר"ש לא מצא פתח לנדרו. — צ"ל: ר"ש ברבי לא מצא כו' (וכ"ה במו"ק פ"ג ה"א).

הלכה ב

א"ר ירמיה הד"א עד שלא נשאו ונתנו בדברים בכנולד הם כו'. — צ"ל: הדא דאת אמר (פי' בקונם שאני נהנה לאיש פלוני ונעשה סופר כו' דחכמים אוסרין בפתח כזה משום נולד, אין זה אלא) עד שלא נשא ונתן בדבר הלכה אבל אם נשא ונתן בדבר הלכה אין זה נולד (פי' מפני שמצוי הוא דזה שיודע לישא וליתן בדבר הלכה דלסוף נעשה סופר) א"ר יוסי אפי' אם נשא ונתן בדבר הלכה כנולד הוא חייליה דר' יוסי מן הדא כו' ודר' יוסי כר' אילא תמן תנינן אין מוכרין כו'.

פרק י

הלכה א

יאות א"ר לעזר וקשיא על דר' לעזר מכיון שבגרה כו'. — צ"ל: יאות א"ר לעזר וקשיא על דרבנן (כנוסח ק"ע) מכיון שבגרה לא כבר יצאת מרשות אביה (פי' וארוסה יפה לה כסברת ר' לעזר) יתומה שמת אביה מי מיפר לה הבעל מיפר (פי' בתמיה וכמו שאין הבעל עצמו יכול להפר לארוסתו כשהיא נערה ואין לה אב כן אינו מיפר בבוגרת) וקשיא על דר' לעזר (ג"ז כגירסת ק"ע) אם עד שלא נכנסה לרשותו הוא מיפר לה (פי' בארוסה בוגרת) נכנסה לרשותו לכ"ש (פי' ומה ת"ל ואם בית אישה נדרה וע"ז לא תירצו כלום). מה מקיים ר"א ונדריה עליה (ג"ז כגירסת ק"ע) מה אנן קיימין אם בנדרים שנדרה עד שלא

נתארסה או משנתארסה ומת אביה ובגרה כבר נראה לאב ולבעל להפר (פי' ובנדרים כאלה אף ר"א מודה שאין הארוס יכול להפר) אלא כי נן קיימין בנדרים שנדרה משמת אביה והיא בוגרת.

א"ר נתן זו דברי ב"ש אבל דברי חכמים אין צורך להפר כו'. — צ"ל: אבל דברי חכמים אין יכול להפר (וכ"ה בבבלי ס"ט א' ותוספתא פ"ו ע"ש וטעמא שאין יכול להפר דמיתת האב היא כהקמה כמבואר למטה) בשלא הקם כו' פשיטא דא מילתא היפר הבעל ולא היפר האב את חלקו כו' ניחא כמ"ד אין מיתה כהקמה ברם כמ"ד מיתה כהקמה (פי' ומיתת הבעל כאלו קיים) כהקמה היא וכאן מכיון שאינו מיפר לה (פי' שאם מת הבעל אין האב בעצמו יכול להפר לה וכחכמים אליבא דר' נתן לעיל) ועברה על נדרה כו'.

הלכה ז

מה אם במקום שאינו מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור כו'. — צ"ל: מה אם במקום שאינו מיפר נדרי עצמו משידור הרי הוא מיפר נדרי אשתו משתדור מקום שהוא מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור (פי' כראב"י לעיל פ"ג מ"א) אין דין שיפר נדרי אשתו עד שלא תדור א"ל ר"ע אם מיפר נדרי עצמו עד שלא ידור שכן אם רצה להקם מוקם יפר נדרי אשתו עד שלא תדור שכן אם רצה להקם אינו מוקם (ע' בבלי ע"ה ב').

הלכה ח

מה מקיים ר' יוסי ב"ר יודה טעמא דרבנן מיום אל יום כו'. — צ"ל: טעמא דרבנן ביום שמעו (כגירסת ק"ע) תיפתר שנדרה בתחילת הלילה שמע ונשתתק וחזר לדיבור בו ביום על דעתיה דריבר"י נותנין לו עד כ"ד שעות ע"ד דרבנין אין לו אלא אותו היום בלבד שמע ונשתתק וחזר לדיבורו לאחר כמה ימים ע"ד דריבר"י מצרפין לו כ"ד שעות ע"ד דרבנין לעולם הוא מיפר והולך עד שיחזור לדיבורו חזר לדיבורו לפני שקיעת החמה שעה אחת ושקעה החמה עוד אינו יכול להפר.

אפי' נדרים שהן לצורך השבת לא יפר כו'. — צ"ל: אפי' בעל נדרים שהן לצורך השבת יפר ושלא לצורך השבת לא יפר תיפתר כו'.

מה אנן קיימין אם בנדרים שבינו לבינה נדרי עצמה הן כו'. — צ"ל: בנדרים שבינו לבינה נדרי עצמו הן אלא כי נן קיימין בנדרים שבינה לבין אחרים ולא מתניתא היא (נגעים פ"ב מ"ה) ר' יודה אומר אף לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים ולא ר' יודה היא אנן תנינן לה בשם ר' יודה ר' חייה כו' (כן הוא בהלכות נדרים לרמב"ן רפי"א).

מישמע סוריבטיא. — ע' ר"נ ח' ב' שהעתיק "סוריסטון" ובכפתור ופרח פ"ז גורם "סורסי," וסיים שם "מזה נראה שהם ז"ל מדברים ג"כ לשון סורסי".

ר' מנא סלק מישרי נדרא דגמלייל דקונתיה כו' ר' מנא סלק מישדי נדרא דגמליאל בר בריה. — פי' גמליאל היה בר בריה דגמלייל דקונתיה שנזכר לפניו כדמוכח מזה שאמר "דעבדת לסבי", והרב סה"ד שגה לחשוב דגמליאל הוא בר בריה דר' מנא כמו שתראה בערך ר' גמליאל בר בריה דר' מנא. ודע שבמקום "ר' מנא" כאן יש להגיה "ר' אמי" כמו שהוכחתי בברכות פ"ח ה"א (עמ' 18) ע"ש.

פרק יא

הלכה א

ר' יוחנן אמר בין לנדרים בין לשבועות הבעל מיפר כו'. — צ"ל: בין לנדרים בין לשבועות האב מיפר (פי' דמקרא מלא הוא במדבר ל' י"ד "כל נדר וכל שבועת אסר לענות נפש אישה יקימנו ואישה יפירנו" וא"א שרשב"ל יחלוק בזה, אבל באב מפורש שם דמיפר נדרים ואיסורים לכן סבר רשב"ל שדוקא אלו הוא מיפר אבל לא שבועות).

[השלמות: **ולשבועות אין הזקן מתיר.** עי חגיגה פ"א ה"ח תני ר' ליעזר אומר יש להם על מה שיסמוכו נשבעתי ואקיימה פעמים שאינו מקיים יהושע אומר כו' באפי נשבעתי חוזר אני ביי וקשיא משם על רשב"ל.]

ר' הילא פתר מתניתא אילו נדרים שהוא מיפר לה נדרים שיש בהן עינוי נפש אם ארחץ כו'. — צ"ל: נדרים שיש בהן עינוי נפש ושבינו לבינה ואילו הן נדרים שבינו לבינה אם ארחץ ואם לא ארחץ אם אתקשט אם לא אתקשט א"ר יוסי אין אילו נדרי עינוי נפש ולא נדרים שבינו לבינה אילו הן נדרי עינוי נפש ד"ה כשאמרה קונם פירות העולם עלי ותני כן אילו הן דברים שבינו לבינה אם ארחץ אם לא ארחץ אם אתקשט כו' (וכעין זה בתוספתא רפ"ז שלא אכחול ושלא אפרכס ושלא אתקשט ה"ז יפר מפני שבינו לבינה).

יהודה איש הוצא עביד טמיר במערתא כו'. — ע' שביעית פ"ח ה"ה (עמ' 75) מה שתקנתי בענין זה.

א"ר אבא מרי אם ארחץ אם לא ארחץ לעולם כו'. — צ"ל: אם ארחץ היום לא ארחץ לעולם אם אתקשט היום לא אתקשט לעולם רבנין דקיסרין בשם ר' נסא אם ארחץ היום לא אתקשט אם אתקשט היום לא ארחץ.

הלכה ב

פתר לה כר' יוסי וחלוקים עליו דתנינן תמן אם לא היתה כו'. —צ"ל: פתר לה כר' יוסי וחלוקים עליו: (ואח"כ היא תחילת פיסקא) אם לא היתה כו' (ומה שבינתיים מיותר).

הלכה ג

כיני מתניתא ויכולה היא ליהנות כו'. — צ"ל: כיני מתניתא שיכולה היא ליהנות כו'.
בעון קומי ר' זעורה כהן לישראל ר' אוסר כו'. — חסר כאן ונמצא בדמאי פ"ו ה"ג וע"ש (עמ' 39) מה שתקנתי בסוגיא זו.

הלכה ד

רשבל"א במותר ה' סלעים פליגין כו'. — ע' מה שביארתי בזה בכתובות פ"ה ה"ה (עמ' 386).
אבל במעלה לה מזונות ד"ה קידשו וכא אינו יכול להפר כו'. — צ"ל: אבל במעלה לה מזונות ד"ה קידשו ר' יוחנן הסנדלר אומר שלה (ומה שבינתיים מיותר) ר"ע אומר שלה ר"מ אומר שלו ריב"נ אומר שלו.
שמא תעשה יותר ונמצאת נהנית מן האסור לפום כן ר"ע אומר יפר שלו ריב"נ כו'. — צ"ל: לפום כן ר"ע אומר יפר א"ר הילא אפשר לה לעשות ה' סלעים מצומצמות (פי' שבאופן זה דאסרה ידיה מלעשות מלאכה אע"פ שכופה לעשות עד ה' סלעים אין אנו חוששים שמא לא תדקדק ותעשה יותר מה' סלעים דכיון שהאיסור חל עליה והיא עוברת על הלאו דלא יחל היא תשמור את עצמה שלא לעשות יותר כדרך האדם לדקדק בכל נדריו) אלא בשאסרה מעשי ידיה עליו עד ה' סלעים כופה מיכן ואילך אינו כופה שמתיירא שמא תעדיף כל שהוא (פי' ואין האיסור חל עליה אלא על בעלה כיון שאסרה עליו והוא עובר בבל יחל ולא היא כמו שנתבאר לעיל סופ"ח ולכך אינה חוששת לצמצם) ונמצא נהנה מן האסור לפום כן ר"ע אומר יפר: (ואחר זה תחילת פיסקא) ריב"נ אומר יפר כו'.

הלכה ז

טעמא דר"מ עילה היא רוצה שתדור ויגרשנה כו'. — צ"ל: עילה הוא רוצה שיפר נדרה (פי' דתחילה רצה לקיים נדרה ולכך לא היפר לה כל מעל"ע ושוב חזר בו ורוצה להפר ומבקש עלילה לומר שלא ידע שזה נדר) דלא כן היה לו להפר משעה ראשונה (פי' שכל אדם יודע מה נדר).

הלכה ט

אמרה הריני נזירה לאחר ל' יום ושמע בעלה ולא היפר לה וגירשה והחזירה בתוך ל' יום כו'. — צ"ל: והחזירה בו ביום היינו נדר ואיסר כאחת (פי' שבאופן זה היה אוסר הנדר כשהיא אצלו וגם חלות הנדר כשהיא אצלו ונסתפק להם לר"ע דאזיל בתר איסור הנדר אם אינו יכול להפר מאחר שגירשה אע"פ שהחזירה בו ביום כדתנן במשנה יו"ד

או שמא יכול להפר לאחר שהחזירה בו ביום מאחר שבשעת גירושין עדיין לא היה חל הנדר והא דתנן שאינו יכול להפר הוא באופן שהנדר היה חל בשעת גירושין).

הלכה י

אמר ר"י שתים הן ולמה תנינן תשע כו'. — צ"ל להפך: אמר ר"י שתים הן וכר' יודה שלש ולמה תנינן תשע בשביל לחדד את התלמידים.

הלכה יב

הא לא הביאה ראיה לדבריה פשיטא כו'. — בהגהות מרדכי יבמות פ"ט העתיק בשינוי והוספה: האומרת טמאה אני לך אם נתנה אמתלא נאמנת ואם לא נתנה אמתלא אינה נאמנת א"ר הילא אם היה חבר יוציא ואם הוא מאמינה חייב להוציא.